

ПСИХОЛОГІЧНІ КОМПОНЕНТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

В.М. Александров, О.Ф. Александрова

Україна, м.Запоріжжя, Запорізький національний університет

Успішне оволодіння іноземною мовою у великій мірі залежить від урахування не тільки методичних, але й психологічних компонентів процесу навчання, що вимагає розуміння внутрішньої мотивації контингенту, що навчається [1]. На жаль за сьогоднішніх обставин безсумнівною є неவிбагливість українських вищих навчальних закладів щодо психічних якостей тих, кого вони мають навчати.

Дані тези висвітлюють важливість урахування викладачами психологічних компонентів процесу формування іншомовних мовленнєвих вмінь, що є завданням психолінгвістики - дисципліни, яка вивчає взаємозв'язки мовлення, мислення та свідомості. За предметом дослідження психолінгвістика є близькою до лінгвістики, а за методами дослідження – до психології, що підтверджується різницею між лінгвістичною компетенцією (linguistic competence) та лінгвістичною активністю (linguistic performance) - знаннями про мову і мовленнєвою активністю. Навчання мовленнєвої діяльності (слухання, говоріння, читання, письмо) включає не лише фізичні компоненти, але, перш за все, психічні компоненти, що властиві тільки людині. Майбутні фахівці мають зрозуміти, що у процесі навчання іноземної мови завжди виникають труднощі не тільки лінгвістичного, але й психологічного характеру, усунення яких може зробити навчальний процес набагато ефективнішим. Саме завдання лінгвістичного характеру, що виникають в сучасній методиці, стимулюють розвиток психолінгвістики як самостійної наукової сфери. Тому увага психолінгвістичних досліджень спрямована не на конкретні мовні одиниці та конструкції (звуки, слова, речення, тексти), а на психологію їх засвоєння та використання в контексті іншомовної мовленнєвої діяльності.

Проблеми психолінгвістики вивчали О.О. Потебня, Л.В. Щерба, О. О. Леонтьєв, Л.С. Виготський, І.О. Зимняя, Н. Хомський та Дж. Міллер. Вітчизняна психолінгвістика з самого початку формувалася як теорія мовленнєвої діяльності, що вивчала проблеми взаємодії мовлення та мислення. Сучасна психолінгвістика продовжує досліджувати широке коло проблем серед яких основними є механізм мовлення та етапи створення та сприйняття висловлення, навчання іноземних мов, білінгвальне навчання, вплив засобів масової інформації, проблеми логопедії, машинний переклад та автоматична обробка тексту. Майбутні вчителі іноземної мови мають оволодіти не тільки структурою мови, складними

граматичними конструкціями та методами їх засвоєння, але також розуміти психологічний механізм засвоєння та функціонування таких систем в процесі іншомовного спілкування [2].

Реалізація багатьох принципів сучасної методики у процесі навчання іноземної мови є також спробою активізувати мовлення як динамічну систему, що забезпечить всі сторони психологічної мовленнєвої поведінки тих, хто навчається [3]. Важливість психологічної поведінки учасників конкретного навчального процесу стає зрозумілою із назв конкретних методів навчання іноземних мов. Як приклади можна навести «сугестивний метод», «метод активізації резервних можливостей особистості і колективу», «мовчазний метод» або «метод занурення», де запропонована стратегія навчання передбачає використання психологічних компонентів штучно створеного іншомовного навчального середовища. При цьому стратегія навчання розглядається як план колективних дій, що забезпечують єдність самостійної організації та управління для формування різнобічного духовно насиченого середовища [5]. Тому розуміння психології колективних форми роботи має значний потенціал для практичного розв'язання тих завдань, які є об'єктом аналізу та обговорення. Суттєвою психологічною ознакою іншомовного навчального середовища стає інтерактивність, що ґрунтується на безпосередній взаємодії суб'єктів навчання. Позитивні міжособистісні відносини учасників навчальної групи сприяють активному формуванню іноземної компетенції кожного учасника навчання через колективне вирішення проблемних завдань.

Сьогодні від майбутнього фахівця у сфері іноземних мов очікується наявність таких знань, умінь та навичок, що мають виходити за межі, які передбачає професія звичайного вчителя, а саме: самостійне складання текстів (технічних, науково-популярних, публіцистичних), рецензування текстів, створення адаптованих версій програмного забезпечення, редагування текстів, опрацювання текстів машинного перекладу, консультації з мовних питань, краєзнавчих та міжкультурних аспектів тощо.

Програми навчання в університетах базуються на вже сформованій загальномовній компетенції незалежного користувача, яка в подальшому вдосконалюється в процесі навчання майбутніх фахівців конкретних спеціальностей іноземної мови. Проте сьогодні дуже часто відсутня координація між заняттями із дисциплін спеціалізації та практичними заняттями з професійно-орієнтованої іноземної мови, де набуті спеціальні знання повинні адаптуватися у заданих межах конкретної іноземної комунікативної компетенції. Навпаки, в європейській системі навчання іноземних мов особлива увага приділяється тестуванню на професійну профпридатність для професії вчителя або перекладача, тому що майбутні фахівці іноземних мов повинні мати ряд особистісних якостей: особливе логічне мислення, здатність до аналізу; необхідну креативність при створенні складних іноземних текстів; інтуїцію, тобто не обґрунтоване розуміння і впізнання; усвідомлену критичну позицію,

здатність до самокритики; здатність швидко адаптуватися до нового виду діяльності, готовність постійно навчатись чомусь новому, що пов'язано з постійною вмотивованістю та зацікавленістю в навколишньому світі; високу готовність і здатність до комунікації, що передбачає гарне мовлення, відкритість, вміння аргументації. Зазначені якості можуть бути визначені психологічним тестом, наданим рідною мовою, щоб уникнути небажаного впливу недостатньої іншомовної комунікативної компетенції [6].

Для перевірки рівня мовленнєвої компетенції вищі навчальні заклади проводять інших різноманітних письмових та усних тестів, які містять завдання на синонімію, антонімію, перефразування, резюмування, а також інші трансформаційні завдання, наприклад, на написання творів, що допомагає перевірити загальну мовленнєву компетенцію, асоціативну пам'ять, індуктивні мовленнєві здібності.

У процесі подальшого навчання майбутнім фахівцям прищеплюються професійно-етичні якості: відповідальність, дисципліну, надійність, пунктуальність, лояльність, готовність пристосовуватися до специфіки групи, повагу до принципів нерозголошення інформації, функціональну пам'ять, добре поставлений голос.

Досвідчений вчитель іноземної мови має розуміти спосіб внутрішнього мовлення кожного учня та допомагати швидко підібрати відповідні іншомовні лексичні та граматичні конструкції для того, щоб зробити їхні думки зрозумілими. Важливим є бачення всього тематичного атласу, розуміння логічності переходу від однієї теми до наступної, а також ясно уявляти шляхи розвитку того лексичного мінімуму, що визначить ефективність розпізнавання або використання іншомовних слів в усному та писемному мовленні. Іншою психологічною особливістю процесу навчання є фонетичні, лексичні, морфологічні, синтаксичні, орфографічні, комунікативні та некомунікативні помилки, що обов'язково виникають в процесі іншомовного спілкування. У процесі професійної підготовки майбутніх вчителів доречно також передбачити стандартні ситуації виникнення лінгвістичного шоку учнів внаслідок здивованості елементами іншої мови, які нагадують слова рідної мови (хибні друзі перекладача), а також культурного шоку, що визначається як стан психічного неприйняття іншої культури. Тому сьогодні очевидною є також невідкладність проблеми формування загальної професійної культури сучасних фахівців [4].

Таким чином, навчання іноземних мов може відбуватись найбільш ефективно не тільки завдяки використанню конкретних методів та прийомів сучасної методики, але, перш за все, завдяки розумінню майбутніми викладачами особливостей психології навчання колективу й особистості, що відповідає найбільш продуктивним підходам в сучасній освіті.

Література.

1. Мальковский Г. Вивчення англійської мови в аспекті масової свідомості / Г. Мальковский // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2003. – № 3. – С. 190-192.
2. Мороз О. Особистість майбутнього педагога (Уп равління підготовкою вчителя: психолого-педагогічний аспект) / О. Мороз // Вища освіта України. – 2002. – № 3. – С. 50-54.
3. Олексієнко Л.В. Навчання майбутніх учителів англійської мови усної комунікації як професійно необхідної норми у курсі “Англійська мова для спеціальних академічних потреб” / Л.В. Олексієнко // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2006. – № 4. – С. 86-89.
4. Пономарьов О.С. Невідкладність проблем формування загальної професійної культури сучасних фахівців / О.С. Пономарьов // Педагогіка і психологія. – 2002. – №3. – С. 88-92.
5. Тестов В.А. Стратегия обучения в современных условиях / В.А. Тестов // Педагогика. – 2005. – №7. – С. 12-18.
6. Stoll К-Н. Der Bologna-Prozess im Bereich Übersetzen und Dolmetschen [Електронний ресурс] / К-Н. Stoll. – Режим доступу : http://www.fachportal-paedagogik.de/.../fis_set.ht. – Загол. з екрану. – Мова німецька.

Надійшла до редакції 25.04.2014